

ПОЛОЖЕННЯ ПРО МОТИВАЦІЮ ПРИБУТКОМ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В роботі розроблені положення про мотивацію прибутком економічної діяльності машинобудівних підприємств. У системі середовища функціонування підприємств Вінницької області, за основними параметрами діяльності, виявлено усі закономірності, що дозволяють робити висновки про їх мотивацію прибутком.

Ключові слова: мотивація, прибуток, машинобудівні підприємства, витрати на працю, витрати на капітал, чистий дохід.

А.А. SAKHNO

Vinnytsia University of Economy and Finance, Ukraine

TERMS OF MOTIVATION OF ECONOMIC PROFIT ENGINEERING COMPANIES

Abstract - The work of developing the provision of economic incentives profit engineering enterprises. The system operation environment of enterprises Vinnytsia region, the main parameters of detected all laws that allow to draw conclusions about their motivation profit. A subsequent approaches to the definition of the concept of motivation: profit enterprises in motivation, profit enterprises through preventing overspending, adjusting performance of enterprises in the loss, the destruction of the original companies, companies limited destruction, total destruction of enterprises. Motivation profit of enterprises is important, but not the final factor in the motivation of economic entities. Saved need to use to motivate other factors than income. As a result, further research should study the optimization of profit as one of the options to improve the overall functioning of medium machine-building enterprises of the region.

Key words: motivation, income, machine-building enterprises, labour costs, costs of capital, net income.

Постановка проблеми. Питання мотивації економічної діяльності підприємств пов'язане з багатьма аспектами їх функціонування як гнучкої структури в умовах гіперконкурентної боротьби. Незмінним чинником мотивації є прибуток. Прибуток розглядається як головний мотиватор, що створює сенс існування підприємства. Крім прибутку виділяють також інші чинники мотивації: витрати на працю, капітал, чиста виручка від реалізації тощо. Таким чином, прибуток дуже часто не повністю може пояснювати усі закономірності з точки зору звичайного формування. Тому, виділяють мотивацію як потребу знаходження нових закономірностей щодо необхідності створення та існування підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Діяльність підприємства можлива тільки у випадку, коли досягається прибуток. Мотивація прибутком діяльності підприємств дозволяє розглянути особливості наслідків гіперконкуренції для машинобудування Вінницької області. Серед вітчизняних науковців багато досліджень присвячено питанням формування та розподілу прибутку, однак аспекти вирішення проблем мотивації прибутком діяльності підприємств як процесу регулювання, пов'язані з використанням розробок закордонних вчених, як Arocena P., Charnes A., Fare R., Farrell M.J., Jamasb T., Pollitt M., Timothy Coelli та інші. Їх роботи дозволяють сформулювати послідовність процесу мотивування прибутком економічної діяльності машинобудівних підприємств.

Формування цілі статті. Метою статті є розробка положень про мотивацію прибутком економічної діяльності машинобудівних підприємств на прикладі 58 машинобудівних підприємств Вінницької області за 2014 рік.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економічної кризи, найбільш важливою є проблема мотивації машинобудівних підприємств як суб'єктів економічної діяльності. Особливе значення має нерівномірність впливу кризових явищ на різні види діяльності у машинобудівному комплексі. Враховуючи наявність гіперконкурентної боротьби, можна визначити види економічної діяльності, що з одного боку характеризуються руйнуванням підприємств, з іншого – розвитком та перспективами залучення інновацій. Таким чином, сьогодні кризові явища виступають як певний індикатор ринкової боротьби, де мотивація підприємств проявляється у гнучкості через інші чинники діяльності підприємств.

Найважливішим таким чинником є фінансові результати діяльності підприємств. Наявність прибутку або збитку відображає мотивацію підприємства як з потреб підприємця у розвитку власного бізнесу, так і персоналу у стабільній заробітній платі. Найголовніше полягає у можливості відображати досягнення прибутку як мотивацію ефективності. Мотивація ефективності як мотивація досягнення оптимального рівня прибутку дозволяє визначити через фінансовий результат можливість ефективного використання усіх ресурсів підприємства.

На основі даних по 58 машинобудівних підприємствах Вінницької області був проведений аналіз їх фінансових результатів за видами економічної діяльності (КВЕД-2010) за 2014 рік. Для даних підприємств, основними видами економічної діяльності є ті, що стосуються машинобудування по розділах [1]:

26. Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції.
27. Виробництво електричного устаткування.
28. Виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.
29. Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів.

30. Виробництво інших транспортних засобів.

Крім того, для деяких підприємств, основними видами діяльності є наступні розділи КВЕД: 23. Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції, 24. Металургійне виробництво, 25. Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування, 32. Виробництво іншої продукції, 33. Ремонт і монтаж машин і устаткування, 45. Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт, 61. Телекомунікації (електрозв'язок), 68. Операції з нерухомим майном, 72. Наукові дослідження та розробки.

У табл. 1 по усіх аналізованих підприємствах за розділами економічної діяльності наведені обсяги прибутку та збитку.

Таблиця 1

Обсяги прибутків та збитків машинобудівних підприємств Вінницької області за розділами КВЕД

Розділ КВЕД	Кількість прибуткових підприємств	Кількість збиткових підприємств	Обсяг прибутку, тис. грн.	Обсяг збитку, тис. грн.	Відхилення (+;-)
26	4	1	18661	2412	16249
27	5	1	29044	1652	27392
28	6	8	16328	9546,8	6781,2
29	3	-	6903	-	6903
30	1	1	1550	23	1527
23	2	-	87,1	-	87,1
24	-	1	-	339	-339
25	4	4	61013	4419,9	56593,1
32	1	-	1802	-	1802
33	3	4	696,1	545,8	150,3
45	-	1	-	152	-152
61	1	-	0,3	-	0,3
68	1	5	101	772,9	-671,9
72	-	1	-	29	-29
Разом	31	27	136185,5	19892,4	116293,1

Як показує табл. 1, більше усього машинобудівних підприємств Вінницької області здійснюють діяльність з виробництва машин і устаткування, н.в.і.у. – 14 одиниць. Найбільше прибутку забезпечили підприємства з виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування у розмірі 61013 тис. грн в основному завдяки одному підприємству – ПАТ «Плазматек» (45047 тис. грн). Слід відзначити, що за цим видом діяльності йдуть ті підприємства, що залежать від можливостей мотивування інноваційних технологій у гіперконкурентній боротьбі – виробництво електричного устаткування (29044 тис. грн) та виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (18661 тис. грн).

Мотивація економічної діяльності підприємств через досягнення прибутку як основного результату підприємництва, являє відображення прибутку через такі показники, як чистий дохід від реалізації продукції, витрати на робочу силу та капітал, чисельність працівників.

Для проведення аналізу середовища функціонування підприємств на прикладі Вінницької області були використані фінансові звітності: баланс підприємства (форма №1) та звіт про фінансові результати (форма №2) за 2014 рік. Методологія розрахунків базується на ідеї Фаррелла [2] аналізу середовища функціонування підприємств.

Використаємо з розробок Фаррелла наступні коефіцієнти по робочій силі та капіталу: L/Y та K/Y , де L – витрати на робочу силу (заробітну плату працівників), K – витрати на капітал (залишкова вартість основних засобів), Y – чистий дохід від реалізації продукції. Для наступних розрахунків (табл. 2–7) Π – прибуток підприємства, тис. грн., $З$ – збиток, тис. грн., ΦP – фінансовий результат, тис. грн., $Ч$ – чисельність персоналу, осіб (середня кількість працюючих). Таким чином, отримаємо значення коефіцієнтів для усіх 58 машинобудівних підприємств Вінницької області (табл. 2–7).

Якщо отриманий коефіцієнт знаходиться у межах від 0 до 1, це означає, що чиста виручка від реалізації перевищує витрати. Тобто, підприємство мотивовано до мінімізації витрат, коли коефіцієнти по праці та капіталу наближуються до нуля.

Можливість отримати прибуток підприємством є найпотужнішим мотиватором, що визначає усі варіації інших інструментів мотивації. Проведений аналіз фінансових результатів підприємств до отриманих коефіцієнтів по робочій силі та капіталу дозволив сформулювати наступні положення про мотивацію прибутком економічної діяльності машинобудівних підприємств:

- мотивація прибутку підприємств у мотивації персоналу;
- мотивація прибутку підприємств через недопущення перевитрат;
- мотивація коригування показників діяльності підприємств в умовах збитковості;
- мотивація початкового руйнування підприємств;
- мотивація обмеженого руйнування підприємств;

- мотивація повного руйнування підприємств.

Мотивація прибутку підприємств через мотивацію персоналу (табл. 2) – це відображення впливу більшого обсягу витрат на заробітні плати працівників у порівнянні з витратами на капітал при умові досягнення підприємством прибутку. У цьому випадку $L > K$, причому розрахункові коефіцієнти повинні бути у межах 0 до 1.

Рівень мотивації персоналу (РМП) розраховується як $(L / Y - K / Y)$. Він показує відносну величину, що дозволяє оцінити частку від додаткових витрат на персонал у прибутку підприємства. Тому, обсяг мотивації підприємств у мотивації персоналу (ОМПМП) визначається як $P*(L / Y - K / Y)$.

Таблиця 2

Мотивація прибутку підприємств у мотивації персоналу

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	П	РМП	ОМПМП
ПАТ «Барський машинобудівний завод»	28.93	0,14	0,11	427	3695	0,03	110,85
ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод»	28.93	0,18	0,17	385	4940	0,01	49,4
ПАТ «Маяк»	27.51	0,17	0,12	781	27144	0,05	1357,2
ПАТ «Підприємство «Медтехніка»	33.13	0,35	0,23	39	646	0,12	77,52
Вінницьке НВП «УТОС»	27.51	0,31	0,19	314	15	0,12	1,8
ТОВ «Вінницький агрегатний завод»	28.12	0,22	0,04	65	717	0,18	129,06
ДП «Вінницький авіаційний завод»	30.30	0,34	0,21	162	1550	0,13	201,5
ТОВ «СБІ»	26.30	0,21	0,2	106	5819	0,01	58,19
ПП ВО «Елна-Сервіс»	27.51	0,13	0,1	284	1101	0,03	33,03
ТОВ НВП «ВТН»	29.31	0,2	0,06	77	6293	0,14	881,02
ТОВ «Гірас»	26.30	0,19	0,08	88	5370	0,11	590,7
ТОВ «Парк аудіо II»	26.40	0,36	0,2	54	298	0,16	47,68
ТОВ «Сармат»	25.73	0,2	0,14	72	66	0,06	3,96
ПАТ «Ямпільський приладобудівний завод»	26.51	0,26	0,08	273	7174	0,18	1291,32

Виходячи з показників табл. 2, можна виділити два підприємства (ТОВ «Вінницький агрегатний завод» та ПАТ «Ямпільський приладобудівний завод») з найбільшим рівнем мотивації персоналу – 0,18, причому якщо за рівнем прибутку вони займали 10 та 2 місце відповідно, то за обсягом мотивації підприємств у мотивації персоналу займають 6 та 2 місця. Прибуток ПАТ «Маяк» у 3,78 рази більший за прибуток ПАТ «Ямпільський приладобудівний завод», проте за обсягом мотивації підприємств у мотивації персоналу лише на 5,1%.

Мотивація прибутку підприємств через недопущення перевитрат (табл. 3) показує більш типову ситуацію, коли $L < K$, однак межі коефіцієнтів залишаються від 0 до 1 при умові існування прибутку. Перевитратами у цьому випадку є наслідки мотивації збільшення витрат на капітал у порівнянні з мотивацією на зменшення витрат на робочу силу. Як прояв небезпеки від цієї мотивації можна визначити наближення коефіцієнта K / Y до 1, тому величина мотивації недопущення (ВМН) визначається як $1 - K / Y$. Обсяг мотивації прибутку підприємств, що забезпечує недопущення перевитрат (ОМНП) визначається як $P*(1 - K / Y)$.

Усі підприємства мають значну за обсягом мотивацію недопущення, причому навіть ПрАТ «Вінницький дослідний завод» завдяки високому рівню прибутку має обсяг мотивації 292,53 тис. грн. Виключенням є ПАТ «Вінницявтоспецобладнання», яке можна визначити як формально виробниче підприємство, а тому будь-які показники при одному працівнику мають виключно умовні значення.

Мотивація коригування показників діяльності підприємств в умовах збитковості (табл. 4) являє собою потребу протидії випадкам отримання збитків внаслідок економічної діяльності. До цієї групи відносяться підприємства, які мають збитки, однак коефіцієнти L / Y та K / Y знаходяться у межах від 0 до 1. У цьому випадку спостерігається явище як неефективна мотивація. Для даних підприємств коригування являє собою додання відхилень від еталону ефективності, що прийнятий за 1. Таким чином, якщо $L / Y + K / Y > 1$, то на величину перевищення необхідно зменшувати витрати на працю та капітал, якщо $L / Y + K / Y < 1$, то слід підвищувати величину доходу. У табл. 4, ЗНМ – значення неефективної мотивації ($L / Y + K / Y$), КВМ – коригована величина мотивації.

Мотивація прибутку підприємств через недопущення перевитрат

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	П	ВМН	ОМНП
ПрАТ «Вінницький дослідний завод»	28.29	0,14	0,93	90	4179	0,07	292,53
ПрАТ «Комсомольське спеціалізоване підприємство «Агромаш»	23.70	0,11	0,2	78	74	0,8	59,2
ПАТ «Вінницявгоспец-обладнання»	33.12	0,09	0,56	1	12	0,44	5,28
ПАТ «Бершадський електротехнічний завод»	27.12	0,36	0,46	133	66	0,54	35,64
Вінницьке казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство	32.50	0,27	0,33	143	1802	0,67	1207,34
ДП «45 експериментальний механічний завод»	29.20	0,19	0,51	324	148	0,49	72,52
ПАТ «Плазматек»	25.93	0,1	0,47	1057	45047	0,53	23874,91
ДП «Вінницятрансприлад»	25.72	0,25	0,33	347	15858	0,67	10624,86
ТОВ НВП «Асток»	28.12	0,1	0,19	111	2298	0,81	1861,38
ТОВ «Вінницький завод «Пневматика»	28.12	0,27	0,75	78	499	0,25	124,75
ТОВ «Вінтор»	27.11	0,05	0,09	58	718	0,91	653,38
ТОВ «Юга-Сервіс»	25.73	0,27	0,73	60	42	0,27	11,34

Таблиця 4

Мотивація коригування показників діяльності підприємств в умовах збитковості

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	З	ЗНМ	КВМ
ПАТ «Хмільниксільмаш»	28.30	0,3	0,82	102	1407	1,12	-0,12
ПАТ «Дашівський ремонтно-механічний завод»	24.51 24.52	0,13	0,66	48	339	0,79	+0,21
ВАТ «Калинівський ремонтно-механічний завод»	68.20	0,38	0,97	16	118	1,35	-0,35
ПАТ «Тростянецьке районне підприємство «Агромаш»	68.20	0,02	0,75	3	391	0,77	+0,23
ПАТ «Шаргородське районне підприємство «Агромаш»	25.11	0,27	0,62	18	657	0,89	+0,11
ПАТ «Калинівське районне підприємство «Агромаш»	28.30	0,15	0,31	22	164	0,46	+0,54
ПрАТ «Геракл»	28.30	0,46	0,01	5	24,3	0,47	+0,53
ТОВ «Жмеринське підприємство «Експрес»	30.20	0,77	0,94	447	23	1,71	-0,71
ТОВ «Краснянське спеціалізоване підприємство «Агромаш»	28.30	0,19	0,2	407	122	0,39	+0,61
ТОВ «Енерго-Контроль»	27.12	0,21	0,6	56	1652	0,81	+0,19

За наведеними даними у табл. 4, звертає увагу, що існує багато підприємств, які здійснюють формальну виробничу діяльність, оскільки чисельність персоналу значно менша 50 чоловік. Значення -0,12, наприклад для ПАТ «Хмільниксільмаш», означає, що керівництво підприємства приблизно на дану величину повинно зменшити витрати на заробітну плату та основні засоби.

Мотивація початкового руйнування підприємств (табл. 5) – це процес вичерпання одного з наявних

ресурсів. Вичерпання ресурсу підприємства являє собою той випадок, коли $L / Y > 1$ або / та $K / Y > 1$. Це означає, що витрати підприємства набагато більші за дохід від реалізації. Особливістю даної групи є обов'язкова наявність збитку у досліджуваних підприємств.

З 12 досліджуваних підприємств (табл. 5), лише 4 мають чисельність працівників більшу за 50 чоловік, а тому початкове руйнування відноситься більшою мірою до них. Інші підприємства є формально виробничими суб'єктами, а тому їх можна підрозділяти на такі, що вичерпали один ресурс та на такі, що вичерпали усі ресурси.

Таблиця 5

Мотивація початкового руйнування підприємств

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	З	Вичерпання одного ресурсу (якщо коефіцієнт більше 1) внаслідок перевитрат унеможливиле використання іншого. Вичерпання двох ресурсів спостерігається для підприємств ПрАТ Вороновицьке СП «Агромаш», ПАТ Немирівське РП «Агромаш», ВАТ Чечельницьке РП «Агромаш», ПАТ Брацлавське СП «Агромаш»
ПрАТ «Вінницький завод «Будмаш»	25.11	0,32	1,25	58	2708	
ПрАТ «Ладижинський ремонтно-механічний завод»	25.62	0,36	1,36	9	21,9	
ПАТ «Вінницький інструментальний завод»	25.73	0,1	1,95	10	1033	
ПрАТ «Вороновицьке спеціалізоване підприємство «Агромаш»	28.30	3,1	223,2	2	55,5	
ПАТ «Немирівське районне підприємство «Агромаш»	33.12	1,82	49,3	8	92	
ПАТ «Бершадське районне підприємство «Агромаш»	33.12	0,07	2,74	2	385	
ВАТ «Чечельницьке районне підприємство «Агромаш»	28.30	4	18,9	28	167	
ПАТ «Брацлавське спеціалізоване підприємство «Агромаш»	45.20	5,64	32,14	6	152	
ПрАТ «Козятинське районне підприємство «Агромаш»	33.12	0,69	1,08	6	5,6	
ПАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів»	26.51	0,52	5,57	102	2412	
ПАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод ім. С.М. Кірова»	28.93	0,26	1,72	546	6912	
ТДВ «Брацлав»	28.30	0,2	1,2	167	695	

Мотивація обмеженого руйнування підприємств (табл. 6) – це потреба у балансі між вичерпанням ресурсу, коли $L / Y > 1$ або / та $K / Y > 1$, що обумовлена здатністю отримувати прибуток від іншої діяльності (табл. 6). Наприклад, для ПАТ «Вінницьке спеціалізоване підприємство «Ремтехсільмаш», основним видом діяльності, що дозволив отримати прибуток є купівля та продаж власного нерухомого майна.

Таблиця 6

Мотивація обмеженого руйнування підприємств

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	П	Наявність невиробничих мотиваційних ресурсів, що забезпечують прибутковість
ПАТ «Вінницьке спеціалізоване підприємство «Ремтехсільмаш»	68.10	0,16	1,3	8	101	
ПрАТ «Автоелектроапаратура»	29.31	0,24	2,25	132	462	

Мотивація повного руйнування підприємств (табл. 7) – це мотивація відсутності одного з ресурсів, іноді двох, причому остаточне руйнування відбувається вже у тих сферах діяльності, що не відносяться до машинобудування (табл. 7).

Мотивація повного руйнування підприємств

Підприємство	Клас за КВЕД	L / Y	K / Y	Ч	ФР	Мотивація існування формального виробництва, де ресурсів вже не залишилось.
ПрАТ «Уланівський «Агромаш»	33.12	-	0,32	15	-63,2	
ПрАТ «Кальницьке спеціалізоване підприємство «Агромаш»	68.20	-	-	1	-180,9	
ПрАТ «Агромашкомплект»	68.20	-	7,72	7	-48,5	
ПрАТ «Рахнянське спеціалізоване підприємство «Агромаш»	23.69	-	0,12	5	13,1	
ЗАТ НВФ «Елекомс»	61.10	-	3,18	4	0,3	
ПрАТ «Науково-дослідний інститут відеотермінальної техніки»	72.19	-	-	2	-29	
ПрАТ «Вінницьке підприємство «Ремприлад»	33.13	-	0,05	10	38,1	
ПрАТ «Вахнівське спеціалізоване підприємство «Агромаш»	68.20	-	28,72	1	-34,5	

Висновок. Мотивація прибутком діяльності підприємств є важливим, однак не остаточним чинником у мотивації економічної діяльності суб'єктів господарювання. В результаті розроблення положень про мотивацію прибутком економічної діяльності машинобудівних підприємств, були фактично у кожній групі виявлені підприємства, що здійснюють економічну діяльність з формальними ознаками функціонування: наявність прибутку за рік від декількох сотень до десятків тисяч гривень, чисельність персоналу від 1 до 50 чоловік. Крім того, на деяких підприємствах не формують витрат на оплату праці та не здійснюють виробництва як цільного процесу, види діяльності у досліджуваному періоді, не відносяться до машинобудування, що свідчить про пріоритет інших мотивацій, зокрема операцій з нерухомим майном та торгівлі.

Таким чином, зберігається потреба у використанні для мотивації інших чинників ніж прибуток. Як наслідок, подальшими дослідженнями повинні бути дослідження з оптимізації прибутку як одного з параметрів у вдосконаленні загального середовища функціонування машинобудівних підприємств регіону.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Farrell M.J. The Measurement of Productive Efficiency // Journal of Royal Statistical Society. – 1957. Series A, CXX. Part 3. – P. 253–290.

Рецензія/Peer review : 7.11.2015 р.

Надрукована/Printed : 15.12.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф., Афонін А.С.